

13786

hwy.

4760

110
I

W. J. P.

Trinity by passing through

1883

257

13786

13286

4702 2377

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԻՄԱՅ ՊԱՐՏՈՒՑ ԲԱՐՁՄԱՆ

ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՈՅ

ՈՒՂՂԵԱԼ

ԱՌ

Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԻՄԱՅ ՊԱՐՏՈՒՑ ԲԱՐՁՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ
ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՈՅ

ԹԻՒ 2092.

Վսեմափայլ

Յովհաննէս Էֆէնտի Նուրեան

Ատենապետ Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԻՄԱՅ պարտուց բարձման
միջոցներու քննիչ Յանձնաժողովոյ
Լայն Լայն Լայն
ի բերա,

Վսեմափայլ Տէր.

Յանձնաժողովդ ամսոյս 16 թուագրեալ նամակաւ
մը խնդրած լինելով Յանձնաժողովէս Երուսաղիմայ
պարտուց բարձման խնդրոյն վերաբերեալ տեղեկագիր
մը մատուցանել իրեն, կը փութամք ներկայիս կա-
տարել զնոյն յանձնարարութիւնն՝ համառօտակի խօ-
սելով այն ամեն պարագայից վրայ, որք մեր ստանձ-
նած պաշտօնին կը վերաբերին:

1879 տարւոյ վերջերը Բարձրաշնորհ Տ. Տ. Ներսէս
Ս. Պատրիարք Հայրն ուշադրութիւն դարձնելով Երու-
սաղիմայ Սրբոց Յակովբեանց վանուց դառնադէտ վի-
ճակին վրայ, որ ծանր պարտուց ներքեւ ինկած էր,
նոյն տարւոյ օգոստոս 24ին տեղի ունեցած Ազգ. Ե-

ընտրութեան Ժողովոյ Ը. նստին մէջ առաջարկած էր Ժողովոյն՝ այդ պարտուց խնդրոյն ընդ փոյթ լուծում տալու և վանքին ապագայն բարւոյ մատակարարութեամբ ապահովցնելու համար՝ կողմեր լիազօր Բանձնաժողով մը, որ արտօնութիւն ունենայ բանակցելու, կարգադրելու, որոշելու, վճարելու, կանոնադրելու ամեն ինչ որ Երուսաղիմայ պարտուց և այլ եւս պարտուց տակ չիյնալու կարգադրութեանը կը վերաբերի :

Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովն այդ խնդրոյն կարի ստիպողականութիւն տալով՝ մի և նոյն նստին մէջ Նորին Բ. Սրբազնութեան այդ առաջարկն ընդունած և հետեւեալ որոշումը տուած էր .

« Ազգ. Ժողովս միաձայն կը յայտնէ Ս. Պատրիարք « Զօր, որ Երուսաղիմի պարտուց խնդրոյն նկատմամբ « ինչ որ հարկ է տնօրինէ և գործադրէ Ազգ. վարութեան հետ : »

Ահաւասիկ այդ որոշմամբ կազմուեցաւ Բանձնաժողովս, որոյ յանգամակցութիւն հրաւիրուեցան յետոյ՝ նոյն տարւոյ նոյեմբեր 27ին՝ դիւանիս Ատենապետն և՝ 1881 զեկտեմբեր 10ին՝ արդի Գանձապետն, որովք Բանձնաժողովոյս անդամոց թիւն լրացաւ 7ի, որք են.

Աստուածատուր Զունդ, Ատենադպիր
Թակոբ Նորատունկեան, Անդամ
Յովհաննէս Կիւմէն, Ատենապետ
Սենեքերիմ Մանուկեան, Անդամ
Սերովբէ Կիւպէնկեան, »
Սերվիլէն, »
Տիգրան Բարադամեան, Գանձապետ

Բանձնաժողովս նախագահ ունենալով զԲարձր. Տ. Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարք Հայրն՝ անմիջապէս իւր պաշտօնին ձեռնարկեց և սկսաւ իրեն յանձնուած խնդիրն սերտել, աչաց առջեւ ունենալով Երուսաղիմայ 18ամեայ

(1860-78) հաշիւներն, որք նախապէս Ս. Աթոռէն Ազգ. Կեդր. վարչութեան շրկուած և Սորա որոշմամբ՝ 1879 փետր. 20ին՝ յանձնուած էին վանօրէից խորհրդոյն ի քննութիւն :

Վանօրէից խորհրդուր նոյն հաշիւներն 3 հաշուադիտաց ձեռամբ կարգադրելէ և քննելէ յետոյ, իւր տեսութիւններն ու դիտողութիւններն ամփոփած էր յատուկ Տեղեկագրոյ մը մէջ, որ 1879 սեպտեմբեր 8 թուականը կը կրէ :

Բանձնաժողովս՝ ի սկզբան իւր պաշտօնավարութեան՝ իւր գրասեղանին վրայ ունենալով յիշեալ հաշիւներն և վանօրէից խորհրդոյ Տեղեկագիրն, ինչպէս նաեւ 1878-79 տարւոյ հաշուեցոյցն, տեսաւ թէ իւր կազմութենէն գրեթէ 4 ամիս առաջ, այսինքն 1879 ապրիլ 30ին Ս. Աթոռոյ Բագ. Կարգ. 2,880,161 զրուշ 4 փարայի հասած էր, ողջ գրամ ըլլալով :

Պէտք էր այդ պարագը վճարել :

Բայց Բանձնաժողովոյս յանձնուած պաշտօնը միայն պարտուց բարձման միջոց մը գտնել չէր, այլ՝ որ կարելորէն էր՝ առհասարակ Ս. Աթոռոյ ապագայի Ազգ. Ժողովս յանձնուած մը յետոյ նորէն նմանօրինակ տագնապ մը չկրէ :

Ուստի, որոշուեցաւ նախ այդ պարտուց իսկութիւնն և պատճառները նոյն իսկ ի տեղւոյ անդ քննելու համար պատուիրակ մը ղրկել յերուսաղէմ, նորա անցեալը մանրախոյզ հետազօտելու և փորձառութեան տուած դասերէն օգուտներ քաղելով՝ ապագային ահովութեան համար անհրաժեշտ և կարեւոր դատուած միջոցները կարգադրելու պաշտօնով :

Ըստ այսմ որոշման Պատուիրակ ընտրուելով Ազգ. Երեսփ. Ժողովոյ քանի մը շրջաններուն մէջ Ատենապետութեան պաշտօն վարող Սուրանեան վսեմ. Ստեփան փառայն, երկար խորհրդածութեամբ և շրջահայեաց

տեսութեամբք ի գիր առնուած հրահանգով մը զին-
եալ, որ կը պարունակէր Յանձնաժողովոյս սկզբունք-
ներն, ինչպէս նաեւ հետն առնուով վանօրէից խորհրդոյ
գիտողութիւնները պարունակող Տեղեկագիրն, նոյն 79
տարւոյ նոյեմբեր 12ին հասաւ յերուսաղէմ:

Հարկ չենք տեսներ մի ըստ միովէ երկարօրէն պատ-
մել կատարուած քննութեանց արդիւնքն և այն ամեն
մանրամասնութիւններն, որք վսեմ. Պատուիրակի պաշ-
տօնին կատարման կը վերաբերին և որք՝ Յանձնաժո-
ղովոյս կատարեալ գոհունակութեան պատճառ եղած՝
ամբողջովին արձանագրուած են մեր ընդարձակ Ար-
ձանագրութեան մէջ:

Բաւ է միայն ի գիտութիւն յիշել սա գլխաւոր գոր-
ծողութիւնները թէ, վսեմ. Պատուիրակն Ս. Աթոռոյ
անցեալը միաբանական յատուկ Մասնախմբի մը ըն-
կերակցութեամբ մանրակրկիտ քննելէ, հաշիւներն
ստուգելէ և վանօրէից խորհրդոյ վերոյիշատակեալ Տե-
ղեկագրոյն մէջ պարունակուած հաշուական ինչ ինչ
գիտողութեանց պատասխաններ և բացատրութիւններ
հաղորդելէ յետոյ, որք ապա Յանձնաժողովոյս կողմէն
վերոյիշեալ հաշուագիտող խմբին մի կարեւոր անգամին
նկատողութեան յանձնուած և գոհացուցիչ գտնուած
են, անցելոյն փորձառութենէն օգտեալ Ս. Աթոռոյ
վարչութիւնը կանոնական տրամադրութեան իշխա-
նութեանը ենթարկեց. ծախուց մատակարարութիւնն
երմտացոյցով սահմանափակեց. փոխառական գործո-
ղութիւններն՝ ըստ կարելոյն՝ սեղմեց և օրինաց ներ-
քեւ դրաւ. ելմտական հաշիւները զանազան հսկողու-
թեանց և քննիչներու ներքեւ ապահովեց. կրկնա-
տումարի դրութեամբ հաշուակալութեան օրինաւոր
նոր դիւան մը հաստատեց, և, վերջապէս, վանուց
Տեսչութիւնն Ազգ. կեդրոնական իշխանութեան առ-
հաճութեամբ ենթարկելով՝ պարտաւոր կացոյց զայն

ամեն տարի իւր համարատուութեան տեղեկագիրը
մատուցանել Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովոյն՝ ներ-
փակելով անցելոյն Հաշուեցոյցն և յառաջիկային ել-
մտացոյցն:

Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովն իւր 1880 հոկտեմ-
բեր 10 ին գումարեալ Ժ. Նստին մէջ, Երուսաղիմայ
վսեմ. Պատուիրակին համարաւորութեան լսել և բռն
լսել յետոյ, միաձայն շնորհակալեաց բառ տուաւ Նմա, և վա-
ւերացոյց այն կանոնագիրն, զոր պատրաստած էր Նո-
րին վսեմութիւնն և զոր Միաբանութիւնն ընդունած
և Յանձնաժողովս՝ յետ ուսումնասիրելոյ՝ գործադրու-
թեան արժանի դատած էր արդէն:

Որպէս ուրիշ աւթիւ գրած եմք Ազգ. կեդր. վար-
չութեան Քաղաքական Ժողովոյն, այժմ իսկ նոր առիթ
մը կը ներկայանայ մեզ միանգամ եւս դիտել տալու,
թէ՛ եթէ Ազգ. կեդր. իշխանութիւնն այդ կանոնա-
գրոյն անթերի և անխափան գործադրութեանը հսկէ,
եթէ Միաբանութիւնը զայն խղճի մտօք և կէտ առ
կէտ գործադրէ, նա մանաւանդ, եթէ տարեկան հա-
մարատուութեան Տեղեկագիրը ծախսելու հասնի և ժա-
մանակին ապառաժ ի նկատ առնուի Ազգ. իշխանութեան
կողմէն, վերջապէս՝ ի մի բան՝ եթէ Միաբանութիւնն
իւր Համարաւորութեան պարբեր կատարէ և Ազգ. կեդր.
իշխանութիւնն իւր Համարաւորութեան իրաւունքն ի գործ
դնէ յօգուտ Ազգին, Յանձնաժողովս հաւաստի է թէ
Ս. Երուսաղիմայ ապագայն առ այժմ կարելի եղածին
չափ ապահովուած է, անշուշտ ժամանակին վերա-
պահուած լինելով աւելի դրական միջոցներու գործա-
դրութիւնը, մանաւանդ թէ այդ կանոնագրոյ 100 ըդ-
յօդուածն, որ նախատեսութեամբ դրուած է, կը
տրամադրէ թէ «կանոնագիրն վերաքննելի է Ազգ. Ե-
րեսփ. Ժողովով վաւերացման օրէն հաշուելով երեք
տարի ետքը», զոր նոյն Ժողովն եւսեմ իրեցուց:

Բռնի որ խօսքն Երուսաղիմայ ապագային վրայ է , կրնանք հոս յառաջ բերել , թէ՛ Յանձնաժողովս նորա Հաշուետու մարմինն աչաց առջեւ ունենալու և երմտալ կան վիճակին միշտ իրազեկ լինելու դիտաւորութեամբ , 1882 զեկտեմբեր 6ին տեղի ունեցած նստին մէջ , ու ընդեց 1878 մայիս 1էն սկսեալ բերել տալ նորա բոլոր հաշուական գործողութիւնները պարունակող Օրհաշուոյն մէկ ճշգրիտ օրինակն , ինչպէս նաեւ խնդրել որ իւրաքանչիւր ամսավերջ նոյն ամսոյ հաշիւներն եւս զրկուին Յանձնաժողովոյս , որպէս զի Ս. Աթոռոյ հաշուետու մարաց մէկ մէկ ճշգրիտ օրինակները գտնուին նաեւ հոս կեդր. իշխանութեան մօտ ի հակակշռութիւն հաշուոց :

Գոհութեամբ կը յայտարարեմք թէ Սրբոց Յակովբեանց անձնուէր Միաբանութիւնն՝ իւր Բարձր Ս. Նախագահով միասին՝ Յանձնաժողովոյս տեսակէտէն դիտելով այդ որոշումն , համակերպեցաւ առ այն՝ յօգուտ Ազգին , և 1878 մայիս 1էն սկսեալ ընդօրինակել տալով Օրհաշիւն և այլ յարակից հաշիւներն մեծաւ մասամբ զրկեց Յանձնաժողովոյս , խոստանալով միանգամայն մնացեալներն ալ հասցնել մինչեւ յառաջիկայ մայիսի վերջ :

Ճշմարտութիւնը յարգած ըլլալու համար կը յայտարարեմք թէ նորահաստատ Հաշուակալ Դիւանի կազմութենէն ի վեր , հաշուոց օրինաւորութեան մասին միաբանութեան տարած փոյթն մեծապէս գոհ ըրած լինելով զՅանձնաժողովս , նորանոր ապացոյցներ տուած է նորա հաւատարմութեան , անձնուիրութեան և անկեղծութեան առ Ազգն , ոյր սրբանուէր յիշատակաբանաց արթուն աւանդապահն եղած է միշտ ի Սաղիմ :

Աւելորդ է ըսել թէ Ս. Աթոռէն հասած այդ հաշիւներն հոս Յանձնաժողովոյս Հաշուակալին ձեռքով

մաքուր տուեալաց մէջ կ'անցնին կրկնաաւամարի գրութեամբ , որպէս յերուսաղէմ :

Ապագային համար առ այժմ այսքան :

Գալով պարտուց բարձման խնդրոյն , Յանձնաժողովս ի սկզբան՝ երբ մէկ կողմէն վստմ. Պատուիրակին միջոցաւ Ս. Երուսաղիմայ անցեալը կը քննէր և ապագային ապահովութեան համար անհրաժեշտ և կարեւոր դատուած բարեկարգութիւններն ի գործ կը դնէր , միւս կողմէն ալ՝ առանց ժամանակ կորսնցնելու՝ սկսած էր պարտուց բարձման համար միջոցներ խորհիլ իւր Բարձր Ս. Նախագահով մէկտեղ :

Յանձնաժողովս պարտուց բարձման համար ի սկզբան երկու միջոց ընդունած էր . — մին՝ վաճառել Ս. Աթոռոյ այն կալուածներն , որք քիչ կամ բնաւ հասոյթ չեն բերեր և բարեպաշտական տեսակէտով նշանակութիւն չունին . — միւսն՝ Ազգային ընդհանուր Հանգանակութեան մը ձեռնարկել :

Առաջին միջոցի գործադրութեան՝ այն է կալուածոց վաճառման սկսելէ առաջ , Յանձնաժողովս ի ձեռին ունենալով Ս. Աթոռոյ անշարժ տեղականութեանց մի ցուցակն՝ ուղեց նախ նոցա իւրաքանչիւրին բուն արժէքը , հասութից քանակութիւնը գիտնալով և տեղեկանալ նոցա վիճակին և գտնուած տեղւոյն հանգամանաց և այլն :

Ըստ այսմ , Բարձր Ս. Ս. Եսայի Ս. Հօր յատուկ հրահանգովն , 1880 ապրիլ 4ին իբրեւ փորձ քննիչ-Այցելու մը զրկուեցաւ ի գաւառս , սկսեալ նախ Բերիայէն կալուածոց վիճակը քննելու , իւրաքանչիւրին քանակական արժէքը հասկնալու , տեղւոյն հանգամանքներն մօտէն իմաստասիրելու և տեղեկագրելէ յետոյ ի հարկին զանոնք վաճառելու պաշտօնով :

Բայց քննիչ-Այցելուն , առ որ Բ. Դուռէն տասը կուսակալութեանց ուղղեալ առանձին պայմաններ

զրկուեցան յետոյ վերաբերմամբ նորա յանձնուած պաշտօնին, Բերիայէն յետս կոչուեցաւ. ըստ որում, թողունք տեղոյն ազգայնոց կողմէն վաճառման դէմ յարուցուած դժուարութիւններն և տեղի ունեցած յուզումներն, որոց առաջքն առնելու համար երկարատեան աշխատիլ հարկադրուեցաւ, ի վերջոյ Տէրութեան դատարաններէն ալ աջակցութիւն չգտաւ, վասն զի կալուածները Լուսին Երեմիայի և անոնց վաճառումն իբր Երեմիայի օրինաց հակառակ՝ չէր ընդունուած, այլ միայն զեկուցուած էր (թէ կրնան Դոն փոխանակուիլ (Կոնստանտնուպոլս) ուրիշ կալուածոց հետ, և այն ալ մի և նոյն քաղաքի մէջ ըլլալու պայմանաւ:

Իրաց այդ վիճակին առջեւ Յանձնաժողովս ուշադրութիւն դարձուց յԱղեքսանդրիա գտնուած գետնի վրայ, որ կրնար բաւական գումար մը խոստանալ իւր արժէքով և կարեւորութեամբ, և որոյ վաճառման դէմ օրինական դժուարութիւնք չկային:

Բայց կար մի ուրիշ դժուարութիւն, զի ի սկզբանէ անտի այդ գետնին Աղեքսանդրիոյ Ազգայնոց հետ վէճի մը ներքեւ էր, ուստի հարկ անհրաժեշտ էր նախ այդ խնդիրը կարգադրել և Ս. Աթոռոյ իրաւունքը ձեռք բերել որոշապէս:

Այդ պաշտօնով Ս. Երուսաղիմայ Պատրիարքական փոխանորդ Գեր. Տ. Սիմէոն Սրբազան յԱղեքսանդրիա շրկուեցաւ, ուր Նորին Սրբազնութեան ձեռքով գործը կերպով մը վերջացած լինելով, աւելորդ է հոս երկարօրէն պատմել խնդրոյն մանրամասնութիւններն, որք արձանագրուած են արդէն դիւանիս մօտ:

Կը մնար Ս. Աթոռոյ Միաբանութեան համամտութիւնը ձեռք բերել այդ գետնի վաճառման համար:

Միաբանութիւնը բաւական ընդդիմանալէ յետոյ, հուսկ ուրեմն, թէեւ իւր Բարձր. Ս. Նախագահին բերնով վերջնականապէս հաւանեցաւ, բայց միշտ

դիտել տալով թէ՛ եթէ Աղեքսանդրիոյ այդ գետնը այս միջոցիս ծախուի, կը մնասի Ս. Աթոռն, ըստ որում ակնկալեալ գինը չբերեր:

Ուստի Յանձնաժողովս յուսադրուելով թէ Եգիպտոսի ապագայ քաղաքական վիճակին զարգացմամբ այդ գետնը շատ աւելի արժէք պիտի ունենայ, չհամարձակեցաւ ձեռն ի գործ արկանել և պատասխանատուութիւն մը հրաւիրել իւր վրայ. հետեւաբար թողուց որ յաջող ժամանակի մէջ պատեհ առթիւ կարելի ըլլայ այդ գետնը վանուց օգտակար կերպիւ գործածել:

Ահաւասիկ այդ պարագայից և նկատողութեանց առջեւ Յանձնաժողովս պարտուց բարձման համար ընտրած առաջին միջոցը չկրցաւ ի գործ դնել, հետեւաբար մինչեւ ցարդ կալուած մը չէ վաճառած:

Գալով երկրորդ միջոցին, որ է Հանգանակութիւն, Յանձնաժողովս իւր Բարձր. Ս. Նախագահով որոշեց իւրաքանչիւր Հայ անհատէ երեք տարի 3 աւան արծաթ դահեկան նուէր հաւաքել, որոշեալ եղանակաւ մը, և թաղական կամ Գաւառական պաշտօնական մարմնոց օժանդակութեամբ, մէն մի նուիրատուին Ս. Աթոռոյ և Յանձնաժողովոյս կողմէն կնքեալ յատուկ տոմսակ մը տալու պայմանաւ:

Ըստ այսմ որոշման, զոր Ազգ. Կեդր. վարչութիւնն եւս ընդունած էր, հարկ եղած նախնական պատրաստութիւնք կատարուելով, տոմսակներն Ս. Երուսաղիմայ տպարանին մէջ տպուելէ և հոս շրկուելէ յետոյ, Յանձնաժողովս 1880 մարտ 20 էն սկսաւ հետզհետէ շրկեց նախ Մայրաքաղաքի բոլոր թաղական խորհրդոց, ապա թուրքիոյ և Ռումանիոյ բոլոր հայաբնակ քաղաքներու Ազգ. պաշտօնական Մարմնոց 1,621,400 հատ նոյն 3 շրուշնոց տոմսակներէն, հանդերձ Բարձր. Տ. Ս. Ներսէս Ս. Պատրիարք Հօր յատուկ շրջաբերական

հոնդակաւն (ոյր մի օրինակը ներկայեալ կը դառնէր), պէտք եղած յորդորական նամակներով, հրահանգներով և այլ յարակից գորութեամբք, խնդրելով մէն մի պաշտօնական Մարմնոյն աջակցութիւնն՝ այդ հանրական ձեռնարկի արդիւնաւորմանը համար:

Թանձնաժողովս առաջին շարժումը մշտապէս պահելու և գործին միշտ մղում տալու համար, անընդհատ շարունակեց բազմաթիւ նամակներով կոչումն ընել յիշեալ պաշտօնական Մարմնոց կրօնասիրական և ազգասիրական զգացմանց, նկարագրելով Երուսաղիմայ ողբալի վիճակը, մատնանի ընելով մօտալուտ վտանգը, թուելով այդ վեհ յիշատակարանաց կրօնական, ազգային և բարոյական անհուն կարեւորութիւնը, և՛ վերջապէս՝ յորդորելով և խնդրելով որ՝ իսէր Ազգին՝ հաճին աջակցիլ Թանձնաժողովոյս այդ ձեռնարկած հանգանակութեան արդիւնաբեր լինելուն:

Թանձնաժողովս յաւէտ սա համոզումն ունեցած էր թէ Ազգայինը ամենայն յօժարութեամբ պիտի փութային իրենց բարոյական և նիւթական ձեռնտուութիւնքն նուիրել այդ գործոյն, մանաւանդ թէ իւրաքանչիւր անհատէ խնդրուած գումարն ոչինչ նշանակութիւն չունէր:

Բայց ո՞վ կրնար երեւակայել թէ Ազգ. պաշտօնական Մարմինք, որոց աջակցութեան դիմած էինք, անկարեկիր աչօք պիտի դիտէին (—յարգելի բացառութեամբք—) ազգային նուիրական Սրբավայրի մը սպառնացող վտանգն և անարբեւեռութեամբ միայն պիտի պատասխանէին մեզ:

Թանձնաժողովս պատրանք կրած էր իւր համոզմանը մէջ. բայց այսու ամենայնիւ չվհատելով շարունակեց իւր յորդորներն անընդհատ նամակներով, և մինչ իսկ Բարձր. Տ. Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարք Հօր կողմանէ յատուկ յանձնարարագրերով. այլ սակայն՝ թող որ գործը

քայլ մ'իսկ առաջ չէր երթար, ցաւալին այն էր որ մեր նամակաց ինչպէս անարարութեամբ կը մնային:

(Այս առթիւ քննիչ Թանձնաժողովոյդ ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք թղթակցութեան ներկայեալ ցուցակին վրայ, որ Թանձնաժողովոյս կողմէն մինչեւ ցարդ 4 հազար հանգանակութեան գործին համար գրուած նամակաց և ընդունուած պատասխանագրերու քանակութիւնը կը պատկերացնէ:)

Անհանդուրժելի էր այդ վիճակն. ուստի Թանձնաժողովս խորհելով թէ մի՛ գուցէ հրահանգը կամ որ նոյն է ցոյց տրուած եղանակն անգործադրելի կամ դժուարագործադրելի թուի իրենց, — թէեւ այդ մասին և ո՛չ տեղէ մը դիտողութիւն չհաղորդուեցաւ մեզ, — 1881 զեկտեմբեր 14ին արտօնեց բոլոր պաշտօնական Մարմիններն, առ որս տոմսակներ ղրկած էր, թէ՛ ինչպէս որ յարմար կը զարմանան այն կերպով հասնել հանգանակութեան, հաւաքուած դրամին՝ ըստ հրահանգի 17 1/2% միշտ իրենց տրամադրութեանը թողլով:

Այդ միջոցն ալ արդիւնք մը չարտադրեց. ուստի յուսահատելով պաշտօնական Մարմնոց աջակցութենէն, խորհեցանք մի այլ միջոց, այն է իւրաքանչիւր թաղի կամ քաղաքի մէջ գործունեայ և ազդեցիկ անձանցմէ բաղկացեալ Օժանդակ Մասնախմբեր կազմել, և պաշտօնական Մարմնոց վերին հսկողութեան ներքեւ գործն անոնց յանձնել:

Դարձեալ յաջողութիւն չգտանք, ըստ որում այն անձինք, զորս Օժանդակ Մասնախմբի անդամակցութեան հրաւիրած էինք պէտք եղած յորդորական նամակներով, չյօժարեցան ընդունիլ այդ պաշտօնն և մի ըստ միովէ հրաժարեցան:

Ի կարգին կրնանք սա ալ յիշել թէ Թանձնաժողովոյս անդամները Մայրաքաղաքիս թաղերն իրենց մէջ

բաժնեկրով անշաքի Էսէ գնացին բանիւ բերանոյ յորդու-
րելու և իրենց աշակցութիւնը խնդրելու, բայց դար-
ձեալ զլացուեցաւ մեզ :

Այսպէս ամիսներ կ'անցնէին, պարտուց քանակու-
թիւնը կ'ստուարանար և Ս. Աթոռոյ վիճակն աւելի
եւս կը ծանրանար :

Ուստի, յետ ընդ երկար խորհրդակցութեանց,
խնդիրն իւր բոլոր պարագայներով հաղորդուեցաւ Ս.
Աթոռոյ Բարձր. Ս. Գահակալին, որ վերջապէս գոր-
ծոյն անձամբ մղում տալու համար պարտաւորեցաւ
Մայրաքաղաքս գալ 1882 ապրիլ 26ին :

Այնուհետեւ տեղի ունեցան՝ ի ներկայութեան
Բարձր. Տ. Տ. Եսայի Ս. Պատրիարք Հօր՝ Ազգ. նախորդ-
վարչութեան և Գանձնաժողովոյս համագումար նստերն,
յորս նկատողութեան առնուեցան պարտուց բարձման
համար առաջարկուած կարգ մը միջոցներ, որոցմէ
կրնանք թուել հետեւեալներն .

Ա. — Բարձր. Տ. Տ. Եսայի Ս. Պատրիարք Հօր ձե-
ռամբ մասնաւոր հանգանակութեան մը ձեռնարկելու
խորհուրդն .

Բ. — Աղեքսանդրիոյ գետինը գրաւի դնելով Ե-
զ. պատուի Քրեթէ ֆոնէներու մէկէն ինչ ինչ պայմաննե-
րով 12,000 ոսկի փոխառութիւն մ'ընելու առաջարկն .

Գ. — Հանգանակուելիք գումարն Ազգ. Տրոց հետ
միացնելով և քիչ չափ սաստկութիւն բանեցնելով հա-
ւաքելու առաջարկն .

Դ. — Հանգանակութեան արդիւնաւորման արգելք
եղող պատճառներու բարձման ախտաւելով այդ միջո-
ցին մղում տալու առաջարկն .

Ե. — Անգլիական եղանակ մը խորհելու և պարտքը
նոյն դրութեամբ վճարելու առաջարկն .

Զ. — Արժեւորումներ հանելով վիճակահանութեան
մը ձեռնարկելու առաջարկն .

Է. — Աղեքսանդրիոյ և Գահիրէի կալուածները գը-
րաւի դնելով Ազգային մեծամեծներէ ներքին փոխա-
ռութիւն մ'ընելու առաջարկն .

Ը. — Տէրութենէն հրաման խնդրելով՝ ամեն կողմ
նուիրակներ ղրկելու գաղափարն .

Թ. — Զինուորական տրոց հետ հաւաքուելու պայմա-
նաւ Տէրութենէն փոխառութիւն մ'ընելու առաջարկն .

Այսքան առաջարկութեանց վրայ երկարօրէն խոր-
հրդակցութիւնը տեղի ունենալէ յետոյ, միայն Երեւոյ
գործադրելի դատուեցան, որք են՝ Բարձր. Տ. Տ. Ե-
սայի Ս. Պատրիարք Հօր ձեռամբ մասնաւոր հանգա-
նակութեան մը ձեռնարկել, և նուիրակներ ղրկել ա-
մեն կողմ :

(Եւթ. — Թէ ի՞նչ խորհրդակցութիւնը տեղի ունե-
ցան մնացեալ առաջարկութեանց վրայ, ամբողջովին
արձանագրուած են Ատենագրութեանց մէջ, որոց ի
հարկին կրնայ դիմել ֆոնէնի Գանձնաժողովն :)

Այդ որոշեալ կրկին միջոցներ այնուհետեւ մասամբ
գործադրուեցան. մասամբ կ'ըսենք, ըստ որում մի-
այն Ռուսաստան երկու նուիրակ վարդապետներ ղըր-
կուեցան, և թուրքիոյ գաւառաց ղրկուելիք նուիրա-
կաց համար, Բ. Դրնէն մասնաւոր Բաբելով խնդրուած
թողտուութիւնն ցուր յետ շէքո-եցաւ :

Բայց յառաջուց իսկ դժուար չեղաւ գուշակել թէ
այդ միջոցներով կարելի չէր պարտուց ծանրութիւնը
թեթեւցնելու չափ գումար մը հանգանակել, որպէս
հաստատեց ապագայն, ըստ որում մասնաւոր հան-
գանակութեամբ հազիւ մինչեւ այսօր 187,160 $\frac{1}{4}$, և
նուիրակաց ձեռք Ռուսաստանի մէջ 246,904 $\frac{3}{4}$ ար-
ծաթ դահեկանի գումար միայն կրցաւ հանգանակուիլ :

Զմոռնանք յիշատակել աստանօր թէ երբ այդ կրկին
միջոցներն ի գործ դրուելու վրայ էին, — առանց սա-
կայն ընդհանուր Հանգանակութիւնը դադրած նկա-

տեղու, — Ս. Աթոռոյ Միաբանութենէն երկու վարդապետք, որք պարտուց խնդրէն բողոքովին տարբեր պատճառի մը համար, Ազգ. Կեդր. վարչութեան որոշմամբ, արտաքսուած էին վանքէն, սկսած էին արդէն Մայրաքաղաքիս մէջ հասարակութեան միտքը պղտորել աննպաստ և գայթակղեցուցիչ լուրեր համաբաւելով ընդդէմ Ս. Աթոռոյն վարչութեան :

Ազգ. Կեդր. վարչութիւնն և Յանձնաժողովս չէին կրնար անտարբեր աչօք դիտել այդ տարաձայնութեանց ծաւալումն, որ կրնար Ս. Աթոռոյ պատիւը նսեմացնել և ապագային անյաղթելի վտանգներ սպառնալ, կանխաւ ապահովելով Ս. Աթոռոյ փրկութեան համար խորհուած և խորհուելիք միջոցներու անյաջողութիւնը :

Ուստի այդ կրկին պաշտօնական Մարմինք — Կեդր. վարչութիւնն և Յանձնաժողովս — այդ վարդապետաց համբաւած լուրերն ի նկատ առնով, իրենց քանի մը նպտերուն մէջ՝ նոցա իսկ ներկայութեամբ՝ քննելէ յետոյ, խղճի մտօք համոզուեցան՝ թէ այդ լուրերու հեղինակները վրէժխնդրութենէ տարբեր ոգւով չէին շարժած իրենց այդ ընթացքին մէջ :

Բայց վարչութեան և Յանձնաժողովոյս ունեցած այդ համոզումն բաւական չէր գայթակղեալ մտքերը բուժելու. անհրաժեշտ էր ի լուր աշխարհի հրատաւ ըսելու այն պատճառներն, որոցմէ դուրեալ այդ երկու վարդապետք ուզած էին վրէժ առնուի Ս. Աթոռէն, և այն պարագայներն, որք կրնային ամօթահար ընել այդ անհիմն տարաձայնութեանց հեղինակներն :

Ահա անսխիւ այս նկատողութեանց առջեւ հրատաւ ըստեցաւ Ազգ. Կեդր. վարչութեան այդ վարդապետաց նկատմամբ տուած վճիռն պարունակող Յայտագիրն, որ 1882 օգոստոս 27 թուականը կը կրէ և որոյ մի օրինակը ներկայեալ պիտի գտնէք աստանօր :

Ապա Յանձնաժողովս եւս՝ իւր կարգին՝ ձեռնար-

կուած միջոցներու մղում տալու համար փութաց 1882 հոկտեմբեր 16 թուագրեալ երկար Յայտարարութեամբ մը (այդ մի օրինակը կը ներկայեմք,) ընդհանուր Ազգին առջեւ իրաց վիճակը պարզել և Ս. Աթոռոյն կառուցութիւնները թուելով՝ միանգամ եւս կոչումն ընել ընդհանուր Ժողովրդեան կրօնասիրական և ազգասիրական զգացմանց :

Սակայն ամեն ճիշդ ու ջանք ի զուր էին. իրաց վիճակը միշտ նոյն էր :

Արդ Յանձնաժողովս, որում Ազգ. Երեսփ. Ժողովն պաշտօն և արտօնութիւն տուած էր «Երուսաղիմայ պարտուց նկատմամբ ինչ որ հարկ է տնօրինել և գործադրել Ազգ. վարչութեան հետ», տեսաւ թէ այլ եւս կարելի չէր իրեն պաշտօնավարել, եթէ անմիջական դարման մը չգտնուէր իրաց այդ ծանրացեալ վիճակին :

Ուստի քանիցս ի Ժողով գումարուելով ընդ երկար խորհրդակցելէ յետոյ, Յանձնաժողովս ի հարկէ ստիպեալ յարեցաւ այն գաղափարին — որ արդէն ծանօթ էր նախորդ վարչութեան և . . . արդի ֆաղաքական Ժողովոյն . . . — թէ՛ ինչպէս երբեմն ուրիշ ֆրիստոնեայ ազգ մը նմանօրինակ ծանրագոյն պարագայի մը առջեւ կայսեր. Բարեխնամ կառավարութեան օժանդակութեան դիմեր և Նորին շնորհիւ յաջողեր է կարգադրել իւր գործը, մեր Ազգն ալ կրնայ նոյնպէս վեհ. Սուլթանին կառավարութեանը դիմել և Նորին շնորհիւ բառնալ այդ պարտքն, որ օր ըստ օրէ տուկոսեաց բարդմամբ ստուարանալով՝ անյաղթելի կերպարանք մը կ'ստանայ, և իւր ահագին ծանրութեան ներքեւ Ս. Երուսաղիմայ վանուց նման Ազգային մի նուիրական և պատմական Սրբավայրն ընկճել կ'ըստաւանայ :

Այդ խորհուրդն Յանձնաժողովոյս կողմէն 1882

դեկտ. 22 թուագրեալ նամակաւ Դր Բարձր. Տ. Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարք Հօր հաղորդուելէ յետոյ, Ազգ. կեդր. վարչութեան Գաղաքական Ժողովն ինկատ առաւ զայն, խորհեցաւ, ստանձնեց խնդիրն և դիմեց Բարեխնամ Կառավարութեան 1883 փետրուար 17 թուագրեալ Թափառնով մը, որ իմաստն ծանօթ է արդէն Գննիչ Յանձնաժողովոյն ։

Յորմէհետէ Ազգ. վարչութիւնն և Յանձնաժողովս կ'սպասէին այդ Թափառնովի պատասխանոյն, հրաւէր ընդունեցանք Գննիչ Յանձնաժողովէն անցեալ 1883 տարւոյ դեկտեմբեր 22ին իրեն հետ նիստ կազմելու և պարտուց բարձման մասին ի գործ դրուած միջոցներու վրայ ընդհանուր տեղեկութիւն տալու համար իրեն ։

Այնուհետև տեղի ունեցած խորհրդակցութիւնք թէև ծանօթ են Գննիչ Յանձնաժողովոյդ, բայց որովհետեւ կը փափաքինք կատարեալ ընել մեր ներկայ տեղեկագիրն այն ամեն պարագայից վրայ, որք այդ պարտուց խնդրոյն կը վերաբերին, կը յաւելումը աստանօր թէ՛ Յանձնաժողովդ նոյն դեկտ. 22ին և 30ին գումարեալ նստերուն մէջ Յանձնաժողովոյս պաշտօնին և գործառնութեանց վերաբերեալ ընդհանուր տեղեկութիւններ ստանալէ յետոյ, փետրուար 17ի նստին մէջ պարտուց բարձման համար Զեր վսեմութեան և Մեծ. Արշակ Եփէնտիի կողմէն առաջարկուած միջոցներն ի գիր առնուլ տալով՝ Յանձնաժողովոյս նկատառութեանը յանձնած և նորա կարծիքն հարցուցած էր ։

Ահաւասիկ Զեր վսեմութեան կողմէն ի գիր առնուած առաջարկութիւնք ։

«Ս. Աթուոյ դրամական խնդիրն Ազգին առջեւ ներկայացուած է մինչև այսօր աւելի իբր պարտուց

բարձման խնդիր ։ Յանձնաժողովն իսկ նոյն անուամբ գործի կոչուած է ։

«Ըստ իս, այդ եղանակը խնդրոյն ամբողջութիւնը գրկելու անբաւական է ։

«Այս առաջին անգամ չէ որ Ազգը կը պարտաւորի երուսաղիմայ պարտուց հետ զբաղելու . կրնայ ըսուի որ Ս. Աթուոյն համար Կրօնականութեան մը ձեւ առած է այդ պարտուց խնդիրն ։

«Հին ժամանակներու մէջ ազգայնոց կարողութեան չափը, մանաւանդ իսկ կրօնական զգացումը կը ներէին որ այդպէս գոյացած պարտքերը դիւրաւ բառնային նուիրատուութեան եղանակաւ . բայց այսօր կարեւոր Յանձնաժողովոյ մը չորս տարիէն աւելի ստացած փորձառութիւնը յայտ յանդիման կը ցուցնէ թէ ա՛յ անցած են այն ժամանակները ։

«Ինչ որ ալ ըլլան թափուած ջանքերն և աշխատաւորաց անձնական կարեւորութիւնը, անցած են, կ'ըսեմ, այն ժամանակներն, ուր ազգայնոց ոսկելից քըսակը, որոյ մէջ դիւրութեամբ կարելի էր գտնել առատ նուէրներ, կը բացուէր՝ առանց վիճելու և տրամաբանելու՝ այն բարի անձանց առջեւ, որք յանձն կ'առնուին այդ տեսակ պաշտօն մը ։ Եւ գրեթէ ոչինչ էր այն ազգայնոց թիւն, որք իրենց առատաձեռնութեան չափովն ուղէին համարառու լինել ։ Այսօր առատաձեռնութեան աստիճանը խիստ նուազած և ընդհակառակն՝ խստապահանջ համարառուներու թիւն անհամեմատաբար բազմապատկուած է ։

«Բայց բան մը կայ որ այս ապերախ դարուս մէջ ալ իր կարեւորութիւնը չէ կորսնցուցած ազգայնոց առջեւ, այն է Սրբոց Յակովբեանց Աթուոյն ազգային, միջազգային և հոգեւորական տեսակէտներով անհուն մեկնութիւնը ։

«Ասի ամենաուժգին լծակ մ'է, որ եթէ աղէկ

գործածուի, անկարելիութիւն չկայ, ըստ իս, այդ ծանր բեռն իսկ վերցնելու :

« Բայց ասոր համար պէտք է որ Ս. Աթոռոյն վարչական խնդիրն իր բոլոր մերկութեամբն և ամբողջութեամբ ներկայանայ Ազգին առջեւ, և այն չի նկատուի իբր պարտուց բարձման խնդիր, այլ ներկային մէջ և ապագային համար իբր նորա ըստ ամենայնի ապահովութեան խնդիր :

« Հետեւաբար, եթէ մինչեւ հիմա տեղի ունեցած հետազոտութիւնք և ձեռք բերուած տեղեկութիւնք անբաւական են, անպատճառ պէտք է որ Ազգին վրաստահութեանն արժանի մասնագիտի մը ձեռքը Ս. Թաղովբեանց արդի պարտուց ճշգրիտ քանակութիւնն հաստատուելէ և ապագային մէջ այդ Ազգային հաստատութիւնը ապահովապէս ապրեցնելու և բարգաւաճ վիճակի մէջ պահելու համար հարկ տեսնուած անտեսագիտական միջոցները սերտուելէ և լուսաբանուելէ յետոյ, տեղեկագիր մը բերուի ներկայացուի Ազգին, որոյ եզրակացութիւնները մի առ մի ցուցնեն թէ քանի՞ զրուշով Ս. Աթոռն այսօր պարտքէ ազատել կարելի է. և թէ ի՞նչ գումարով և ի՞նչ եղանակաւ բոլոր Ազգը կրնայ ապահով ըլլալ որ այդ պատմական փառաւոր Աթոռը միանգամ ընդ միշտ բժշկուած պիտի լինի այն դրամական տաղնապներէ, որ՝ ինչպէս վերեւ յիշեցինք՝ կազմական հիւանդութեան մը բոլոր նշանները ստացած է մինչեւ այսօր :

« Ահա այսպէս Երուսաղէմայ համար անհրաժեշտ դատուած դրամի քանակութիւնն և առաջադրեալ նպատակն ապահովցնելու համար անոր գործածման եղանակը ճշգրտելէ յետոյ, գործը կը մնայ այդ գումարի հայթայթման :

« Երկու միջոց կը ներկայանայ իմ մտացս առջեւ.

« Առաջինն է մեր աւանդական եղանակն, այն է

հանդուստիւն : Բայց զանի մինչեւ հիմա եղածէն աւելի արդիւնաւոր ընելու համար պէտք է այդ փափուկ գործողութիւնը յատուկ Յանձնաժողովոյ մը յանձնել, որուն մէջ պէտք է գտնուին բարձրաստիճան եկեղեցականք, և սոյն Յանձնաժողովը պէտք է այս նպատակին համար դիմէ այն նուրբ և ազդեցիկ միջոցներու, որոցմով մեր պապերն անցեալ դարուց մէջ, և լատինացիք այսօր կարող եղած են և կ'ըլլան այդպիսի հանգանակութիւններն արդիւնաւոր ընելու :

« Հոս ադոր վրայ երկար խօսիլ աւելորդ է, քանի որ յատուկ Յանձնաժողովի մը հոգատարութեանը պիտի յանձնուի խնդիրը, և հոն կարելի է այդ հանգանակութեան գործնական եղանակը դիւրութեամբ կարգադրել մեր և միւս ազգաց փորձառութիւններէն օգտուելով :

« Իսկ երկրորդ միջոցն, որ ամենակարեւորն է, երաշխաւորեալ «*բոնիթի*»-ն է, որոյ գործադրութիւնը կարելի կը թուի ինձ հետեւեալ եղանակաւ :

« Այդ փոխառութեան քանակութիւնը պէտք է լինի վերեւ յիշուած տեղեկագրին մէջ իր պատճառաբանութիւններով հարկը հաստատուած գումարը :

« Եթէ՝ օրինակի համար՝ այդ գումարն ենթադրուի 30,000 ոսկի, սոյն քանակութեան $\frac{1}{4}$ ը 10 աւան ոսկինոց և մնացեալ $\frac{3}{4}$ ը 5 աւան ոսկինոց պարտամուրհակներէ (օպլիկասիօն) պիտի կազմուի :

« Այս փոխառութեան համար 10 տարի պայմանաժամ պիտի տրուի, հետեւաբար փոխառեալ գումարը 10 դր տարւոյ վերջին ամիսը վճարուի :

« Փոխառութիւնը տարեկան հարկւրին 5 տոկոս պիտի կրէ, որ վճարելի պէտք է լինի Պոլիս և միւս քանի մը կարեւոր կեդրոններն :

« Հետեւաբար այդ օպլիկասիօնները տարեկան տուկոսի կտրօններ պիտի ունենան :

«Քանի որ տոկոս տալու պարտականութիւն կայ, պէտք է որ անոր փոխարէն հարկ եղած գումարը փոխ առնուելիք գումարի վրայ բարդուի յառաջուց, և փոխառութիւնն այդ քանակութեամբ ըլլայ:

«Սոյն դրամական գործողութիւնը պիտի կատարուի Սրբոց Յակովբեանց Աթոռոյն դրամական ապահովութեան համար կազմեալ լիազօր Յանձնաժողովոյ մը ձեռք, և տրուելիք օպիկասիօնները պէտք է կրեն նորա հաւաքական ստորագրութիւնը:

«Այս փոխառութեան երաշխաւորութեան կէտին գալով՝ լիազօր Յանձնաժողովոյ տրամադրութեան ներքեւ դրուին այն կալուածներն, որք կարելի են վաճառուիլ Ս. Երուսաղիմայ ազատութեան համար, ինչպէս է յԱղեքսանդրիա գտնուող գետինն և Պաղեստինէ դուրս գտնուած ուրիշ խել մը անշարժ սեպհականութիւնը:

«Բայց գործին օրինաւորութեանը համար պէտք է որ նախ Երուսաղիմայ Միաբանութիւնն, իր գլուխը ունենալով Ս. Պատրիարքը, այդ կալուածոց վաճառումն առաջարկէ, Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը որոշէ և ընդհ. Ժողովը մասնաւոր օրինօր մը վաւերացնէ, որպէս զի բոլոր աշխարհի օրինաց առջեւ սոյն լիազօր Յանձնաժողովոյն տրուած արտօնութիւնն անժխտելի և անբռնաբարելի լինի:

«Լիազօր Յանձնաժողովոյ վերակազմութիւնն անգամ մը Ազգ. գերագոյն իշխանութեան կողմէն հաստատուելէ վերջն, անփոփոխելի պէտք է նկատուի, և եթէ նորա մէկ կամ աւելի անդամն ո՛ր և է պատճառաւ պակսի, մնացած անդամներուն ներկայացնելիք եռապատիկ ընտրելեաց ցուցակին մէջէն միայն Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ պակսած անդամին տեղ նոր մը անուանելու:

«Հանգանակութեան համար կազմուելիք Յանձնա-

ժողովն ինչ ստակ որ հաւաքէ, պարտաւոր պիտի լինի յանձնելու զանի լիազօր Յանձնաժողովոյն, բայց բացորոշ պայման պիտի դրուի որ այդ եղանակաւ ձեռք բերուած գումարը պարտուց և տոկոսեաց համար չէ, այլ Ս. Աթոռոյ ապագային ապահովութեան համար հարկ եղած ծախուց պիտի յատկանայ:

«Հետեւաբար եթէ այդ հանդանակութիւնը կարելոր քանակութիւն մը արտադրէ, լիազօր Յանձնաժողովը նոյն չափով պիտի կարենայ իր օպիկասիօններու եփփնը սեղմել:

«Վերջապէս, ըստ իս, այս ազգային փոխառութիւնը պէտք է կատարուի ապահովութեան բոլոր այն պայմաններուն մէջ, զոր դրամատէր մը չկրնար չպահանջել երբ փոխ կուտայ իւր ստակը. հետեւաբար վերը համառօտօրէն նշանակուած պայմաններուն վրայ ինչ որ հարկ դատուի աւելցնել սոյն ապահովութեան աստիճանը բարձրացնելու համար՝ առաջադրեալ նպատակին նպաստաւոր պէտք է նկատուի:

«Այսպէս գործողութեամբ մը Ազգը դարուս ոգւոյն յարմար ձեռնարկ մը ըրած կը լինի: Եւ եթէ այն պատուական և կարող անձինք, որք մինչեւ այսօր այսչափ անձնուիրութեամբ և զոհողութեամբ Երուսաղիմայ պարտուց բարձման աշխատեցան՝ յօժարին այսօր դործըն այդ հիմնական ձեւով ստանձնելու, իրենցմէ սպասուած մեծ ծառայութիւնը միայն Ս. Աթոռը պարտէն ազատել չպիտի ըլլայ, այլ Ազգային վարկը նոր հիմանց վրայ հաստատուի:

«Ահա այս է իմ կարծիքս, որ դուցէ մեծ թերութիւններ պարունակէ. բայց կ'ուզեմ հաւատալ որ փորձառու և կարող անձանց քննութեան բովէն անցնելէ յետոյ, պիտի արտադրէ Երուսաղիմայ արդի ծանր վիճակին համապատասխանող դարման մը:»

14 փետրուար 1884.

Ահաւասիկ Մեծ. Յ. Արչակ էֆէնտիի կողմէն ի գիր առնուած առաջարկութիւնը .

«Ս. Երուսաղիմայ պարտքը վճարելու համար Ազգը 50,000 լիրայի պէտք ունի . այս գումարը մէկ տեղ բերելու ամենէն դիւրին միջոցն է 500 մարդ գտնել ընդհանուր Ազգին մէջ , որք յանձն առնեն ազգին 100 աւան լիրայ նուիրել և Ս. Երուսաղէմը պարտքէ ազատել :

«Անոնք պէտք է կոչուին Երուսաղիմայ բարերարները , և

«Անոնց անունը Երուսաղիմայ վանքին մէջ մարմարիոնի վրայ ոսկի գրերով արձանագրուի ու խտաւորաց տեսանելի տեղ մը :

«Տարին անգամ մը անոնց հոգւոյն համար պատարագ ըսուի վանքին մէջ Ս. Պատրիարքի կողմանէ հանդիսաւոր կերպիւ :

«Մէկ անձ մը կարենայ մէկէն աւելի բաժին ստորագրուի :

«Ս'ունեները բնականաբար նախ բաժիններու և յետոյ այբուբենի կարգաւ պիտի արձանագրուին :

«Ով որ Երուսաղիմայ համար բաժին մը ստորագրուի , նորա վախճանած ատեն մարմինն իր գտնուած թաղին եկեղեցւոյն մէջ պիտի ամփոփուի :

«Ով որ երկու կամ աւելի բաժին ստորագրուի , նորա շիրմին քարն ալ վանքին կողմանէ հոգացուի իր բաժիններուն համեմատ շքեղութեամբ :

«Ով որ 5 կամ աւելի բաժին ստորագրուի , անոր յուղարկաւորութեան հանդէսն ազգին կողմանէ կատարուի փառաւոր կերպով , որուն ծախքը ինչպէս և շիրմինը՝ վանքը վճարէ :

«Ով որ 10 կամ աւելի բաժին ստորագրուի , անոր մարմինն Երուսաղիմայ վանքին մէջ , կամ ինք ուր որ ուզէ՝ հոն տեղի եկեղեցւոյն մէջ ամփոփուի , և ամբողջ ծախքը վանքին կողմէն վճարուի :

«Երուսաղիմայ բարերարները քանի որ ողջ են , պարտուց բարձման և հաշուոց վերատեսչութեան համար եղած Յանձնաժողովոյ անդամոց կէսն իրենք ընտրեն , որու միւս կէսն Ազգ. Ժողովէն ընտրուի :

«Ներկայ պարտուց բարձման Յանձնաժողովը կը բաւէ գործն ի գլուխ հանելու . միայն թէ երկու բարձրաստիճան անձինք պէտք է իբրեւ պատուիրակ , Ժողովրդեան սիրտը գրաւելու յարմարութիւն ունեցող անձինք , մէկը եկեղեցական , ինչպէս է Գեր. Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս , և միւսն աշխարհական , ինչպէս է Վսեմ. Ստեփան փայա :

«Ասոնցմէ խնդրելու է որ յանձն առնուն Ազգին կողմանէ Երուսաղիմայ պատուիրակութիւնն և Պօլսէն սկսելով երթան Փոքր Ասիա , Պարսկաստան , Կաւկասիա , Ռուսիա , Աւստրիա , Եւրոպա , Ռումանիա , Պուլկարիա , Ռումէլի , Եգիպտոս , Հնդկաստան և այլ ուր որ Հայ կը գտնուի . ամեն կարեւոր քաղաքներն այցելեն , և եկեղեցիներու , ինչպէս և ակումբներու մէջ քարոզեն իրենց պաշտօնը և իմացունեն Ժողովրդեան վանքին տառապեալ վիճակը :

«Այս կերպով ամենէն աւելի յուսալի է որ մէկ քանի տարուան մէջ ամբողջ գործն ի գլուխ ելնէ :

«Եթեքի համար եթէ զանձուած դրամէն 1/10-ին 10 յատկացուի , որ 5,000 ոսկի ըսել է , անտարակոյս կը բաւէ . միայն սա պէտք է յաւելցնել որ , քանի որ վանքը յետոյ ոչ դրամագլուխ և ոչ տոկոս պիտի ունենայ վճարելու , պէտք է որ վանքին բարերարները որ եկեղեցին որ թաղուին՝ վանքը այն եկեղեցւոյն բան մը վճարէ , օրինակի համար իւր առած դրամին մէկ քառորդը :

«Պատուիրակները քանի որ պիտի պտըտին , կրնան իրենց հետ տետրակ մ'ալ ունենալ փոքր նուէրներն ալ չմերժելու համար . անոնցմէ ալ մեծկակ գումար

մը յուսարի է, որն որ կրնայ գործածուիլ՝ Երուսաղիմայ ունեցած անվաճառելի հողերուն վրայ կալուածներ չինելու և այն կերպով վանքին եկամուտը աւելցնելու :

17 փետրուար 1884 .

Թանձնաժողովս Ս. Երուսաղիմայ պարտուց բարձման համար՝ Ձեր վսեմութեան և Մեծ. Արչակ Էփէնտիի կողմէն առաջարկուած վերոյիշեալ միջոցներու վրայ առանձինն խորհելէ յետոյ, իւր կարծիքն ու տեսութիւններն ի գիր առած և ներկայած էր քննիչ Թանձնաժողովոյն՝ ամսոյս 2 ին գումարեալ նստին մէջ՝ հետեւեալ կերպով .

« Թանձնաժողովս վսեմ. Նուրեան Էփէնտիի ներկայած միջոցներն ի նկատ առնելու պահուն, իւր ուշադրութիւնը գրաւեալ տեսաւ նախ հետեւեալ պարբերութիւններէ :

« Նորին վսեմութիւնը կ'ըսէր ,

« Եթէ մինչեւ հիմա տեղի ունեցած հետադատութիւնը և ձեռք բերուած տեղեկութիւնը անբաւական են, անպատճառ պէտք է որ Ազգին վստահութեանը արժանի մասնագիտի մը ձեռք Ս. Յակովբեանց արդի պարտուց ճշգրիտ քանակութիւնը հաստատուելէ՝ և ապաքային մէջ այդ ազգային հաստատութիւնն ապահովապէս ապրեցնելու և բարգաւաճ վիճակի մէջ պահելու համար հարկ տեսնուած տնտեսագիտական միջոցները սերտուելէ և լսաւաբանուելէ յետոյ, տեղեկագիր մը բերուի ներկայացուի Ազգին, որոյ եզրակացութիւնները մի առ մի ցուցունեն թէ քանի՞ ղուրուշով Ս. Աթոռը այսօր պարտքէ ազատել կարելի է, և թէ ի՞նչ գումարով և ի՞նչ եղանակաւ բոլոր Ազգը կրնայ ապահով ըլլալ թէ այդ պատմական փառաւոր Աթոռը միանգամ ընդ միշտ բժշկուած պիտի լինի այդ

դրամական տաղնապներէ, որ՝ կաղմական հիւանդութեան մը բոլոր նշաններն ստացած է մինչև այսօր :

« Թանձնաժողովս կը կարծէ թէ սոյն պարբերութեան մէջ տեսնուած թէական կէտին նախ լուծումը պէտք է, այսինքն թէ Ս. Աթոռոյ պարտուց խնդրոյն առթիւ Թանձնաժողովոյս ձեռամբ տեղի ունեցած հետադատութիւնը և ձեռք բերուած տեղեկութիւնը, որք բաւական համարուած են իրեն համար, բաւական կը նկատուի՞ն նաեւ պարտուց բարձման միջոցներու քննիչ Թանձնաժողովոյ կողմէն, թէ ոչ :

« Եթէ բաւական չեն նկատուիր, այն ատեն աւելորդ կը համարիմք պարտուց բարձման համար առաջարկուած միջոցներու վրայ կարծիք յայտնել, քանի որ նախ բաւական համարուելիք հետադատութիւնը կատարուելէ և տեղեկութիւնը ձեռք բերուելէ յետոյ, հարկ պիտի լինի խորհիլ թէ ի՞նչ եղանակ կամ միջոց գործածելու է այդ պարտուց բարձման համար :

« Այդ պարագային մէջ քննիչ Թանձնաժողովս ազատ է իր տնօրինութեանց մէջ և կրնայ որոշել և գործել ինչ որ ուզէ :

« Բնական է որ Թանձնաժողովս այդ խնդրոյն մէջ չկրնար կարծիք և ձայն ունենալ :

« Իսկ եթէ բաւական կը նկատուին, այն ատեն Թանձնաժողովս կրնայ պարտուց բարձման համար առաջարկուած միջոցներու վրայ իւր կարծիքներն յայտնել, որպէս խնդրուեցաւ իրմէ :

« Ուրեմն խնդիրն այդ տեսակէտէն դիտելով, կը սկսինք Նորին վսեմութեան առաջարկած միջոցներու վրայ խօսիլ :

« Վսեմ. Նուրեան Էփէնտիի ցոյց տուած միջոցներն երկուք են .

« Հանգանակութիւն և փոխառութիւն :

« Հանգանակութիւնն ի վաղուց անտի մեր ընդու-

նաժ միջոցներէն մին լինելով, այդ մասին Յանձնա-
ժողովս չկրնար տարակարծիք գտնուիլ, հետեւաբար
կը համաձայնի այդ միջոցի սկզբունքին, անշուշտ վե-
րապահելով երկրորդական և յարակից պարագայից
վրայ իւր կարծիքներն յայտնել ի հարկին:

«Գալով ազգային փոխառութեան խնդրոյն, ահա-
ւասիկ Յանձնաժողովոյս խորհրդակցութեանց և հա-
մողմանց եզրակացութիւններն:

«Վսեմ. Նորին Էֆէնտի կ'առաջարկէ պարտուց
գումարին վրայ բարդել նորա 10 տարուան տոկոսեաց
գումարն՝ տարին % ին 5 հաշուով, և այսպէս յառաջ
եկած համագումարը փոխ առնուլ ազգէն՝ 10 տարի
պայմանաժամով կտրօնաւոր օւղակներ հանելով ի
շրջաբերութիւն:

«Նորին Վսեմութիւնն այդ փոխառութեան անհը-
րաժեշտ եղած ապահովութեան աստիճանը բարձրա-
ցնելու համար կը փափաքի որ այդ փոխառութիւնը
կատարուի ապահովութեան բոլոր այն պայմաններուն
մէջ, զոր դրամատէր մը չկրնար չպահանջել երբ փոխ
կուտայ իւր ստակը:

«Պահ մը ենթադրելով որ այդպիսի փոխառութիւն
մը ընել հնարաւոր է, փոխ առնուելիք գումարին քա-
նակութիւնն աչաց առջեւ ունենալու համար արժան
կը դատենք կլոր հաշիւ մ'ընել, առանց կոտորակ-
ներու:

«Անցեալ 1883 տարւոյ ապրիլ 30 ին
Ս. Աթուոյ պարտուց քանակութիւնն՝
ըստ նոյն տարուան հաշուեցոյցի՝ էր
3,706,937 շրուշ 29 փարա ողջ դրամ,
որ կլոր հաշուով ըսել է

37,069 ոսկի

«Մինչեւ յառաջիկայ ապրիլի վերջ
ենթադրելով պարտուց աճումն նոյնպէս
կլոր գումար մ'ըլլալու համար

2,931 »

«Որով 1884 ապրիլի 30 ին գրեթէ
պարտուց գումարը պիտի ըլլայ

40,000 ոսկի

«Այդ գումարէն կրնանք զեղչել իբր
ներքին պարտք

6,000 »

34,000 ոսկի

«Կը մնայ

«Արդ, պարտուց այդ գումարին վրայ
յաւելցնենք 10 տարուան մէջ % ին 5
հաշուով բանելիք բաղադրեալ տոկոս-
եաց գումարն

22,450 »

«Համագումարը կ'ըլլայ

56,450 ոսկի

«Ըսել է թէ 10 ռդ տարւոյ վերջին ամիսը պիտի
վճարուի այդ 56,450 ոսկւոյ գումարն, որոյ մէջ հաշ-
ուած չէ Գործադիր Մարմնոյն դիւանական գործողու-
թեանց, արտաքին գործակալութեանց, և այլն ծա-
խուց համար 10 տարուան մէջ ըլլալիք ծախուց գու-
մարն:

«Գանք այժմ այդ փոխառութեան դէմ ցոյց տրուե-
լիք ապահովութեան:

«Նորին Վսեմութիւնը կ'առաջարկէ Գործադիր
Մարմնոյն կամ լիազօր Յանձնաժողովոյն տրամադրու-
թեան ներքեւ դնել մասնաւոր օրէնքով այն կալուած-
ներն որք կրնան վաճառուիլ, ինչպէս է, կ'ըսէ, յԱ-
ղեքսանդրիա գտնուող գետինն և Պաղեստինէ գուրս
գտնուող ուրիշ խել մը անշարժ սեփականութիւնք:

«Հոս տեղն է յիշել թէ պարտուց բարձման հա-
մար Յանձնաժողովոյս որոշած միջոցներէն մին էր նաեւ
ինչ ինչ պայմաններով կալուածոց վաճառումն, սակայն
ինք չյաջողեցաւ ցարդ, օրինական դժուարութեանց
և բարեպաշտական նկատողութեանց հանդիպելով:

«Այսու ամենայնիւ եթէ Քննիչ Յանձնաժողովն այդ

մասին եւս արժան դատածը գործէ, Յանձնաժողովս չմտաբերեր միջամտել :

« Միայն զայս կ'ուզէ յիշեցնել թէ Աղեքսանդրիոյ գետինն ի բաց առնելով, այն կալուածներն, որք կրնան վաճառուիլ, չեն կրնար նշանաւոր դումար մը յառաջ բերել :

« Գալով Աղեքսանդրիոյ գետինն, որ 43,761 կան. գուն է, եթէ այսօր կանգունը 8 ական ֆրանքէն հա. շիւ ընենք, որ հաւանական արժէքն է առ այժմ, կը տեսնենք թէ 15,200 ոսկի միայն կրնայ արժել :

« Ըսել է թէ այդ փոխառութեան դէմ ցոյց տրուել. լիք ապահովութեան դրամական և դրական պայման. ներուն մէջ ամենամեծ տեղը կը բռնէ միայն այդ գե. տինն, որոյ այս օրուան 15,200 ոսկւոյ արժէքը չկրնար բաւական համարուիլ այդ փոխառութեան դէմ ապա. հովութիւն ներշնչելու համար :

« Ահաւասիկ այս է Յանձնաժողովոյս կարծիքը վսեմ. Նուրեան էֆէնտիի առաջարկած միջոցներուն վրայ :

« Գալով Մեծ. Արչակ էֆէնտիի առաջարկութեան, Յանձնաժողովս կը տեսնէ թէ Նորին Մեծապատուութեան ներկայած միջոցն ալ սկզբամբ հանգանակու. թիւն մ'է, բայց տարբեր եղանակաւ :

« Նորին Մեծապատուութիւնը կ'առաջարկէ ընդ. հանուր Ազգին մէջէն 500 մարդ գտնել, որ յանձն առ. նուն 100 ական ոսկի տալ ի բարձունքն պարտուց Ս. Ա. թուոյ, ստանալով Ազգէն բարոյական փոխարինու. թիւններ, որք են Երուսաղիմայ բարերար կոչուիլ, ի. բնեց անուններն Երուսաղիմայ մէջ մարմարիոնի վրայ ոսկի գրերով արձանագրուած ունենալ, փափաքած եկեղեցւոյն մէջ կամ յԵրուսաղէմ թաղուիլ, վանքին կողմանէ կառուցեալ շիրիմներ ունենալ, ևայն, ևայն. Բանի որ Մեծ. Արչակ էֆէնտիի առաջարկած այդ միջոցն հանգանակութիւն մ'է, և քանի որ վսեմ.

Նուրեան էֆէնտի ալ իւր նմանօրինակ առաջարկու. թեանն առթիւ դիտել կուտայ թէ Հանգանակութեան գործն յատուկ Յանձնաժողովոյ մը հոգատարութեան պիտի յանձնուի, հոս աւելորդ է երկարօրէն խօսիլ : Ուստի թէ' վսեմ. Նուրեան էֆէնտիի ներկայած ա. առջին միջոցը, թէ' Արչակ էֆէնտիի այդ առաջարկն, և թէ' Յանձնաժողովոյս ընդունած գրութիւնը կրնան նոյն Յանձնաժողովոյ նկատառութեան յանձնուիլ, խորհելու համար թէ ո՞ր եղանակաւ հանգանակու. թեան գործը կրնայ յաջողիլ, ևայն :

« Արդ, Յանձնաժողովս, ըստ խնդրանաց ֆինիչ Յանձ. նաժողովոյ, իւր տեսութիւններն այսպէս ներկայելէ յետոյ, կ'եզրակացնէ թէ ինք չէ կրցած համոզուիլ վսեմ. Նուրեան էֆէնտիի առաջարկած փոխառութեան և Մեծ. Արչակ էֆէնտիի առաջարկած եղանակաւ հան. գանակութեան մը գործադրելի ըլլալուն :

« Բայց այսու ամենայնիւ կը յայտարարէ որ, եթէ ֆինիչ Յանձնաժողովս համոզուած է թէ կրնան գոր. ծադրուիլ, կարող է ինչպէս որ ուզէ այնպէս ընել, և Յանձնաժողովս երբէք չկրնար միջամտել կամ խափա. նարար ըլլալ նորա տնօրէնութեանց, որ ազատ է իւր որոշմանց և գործառնութեանց մէջ » :

2 մարտ 1884 .

Գինիչ Յանձնաժողովը մեր կարծիքն՝ ըստ վերոգը. բերոյն՝ լսելէ յետոյ, առաջարկուած փոխառութիւնն աւելի սեղմելով, հետեւեալ գրաւոր բանաձեւը ներ. կայեց Յանձնաժողովոյս .

« վսեմ. Նուրեան էֆէնտիի առաջարկած փոխա. ռութեան եղանակին հետեւելով, առ այժմ 15,000 ոսկւոյ փոխառութեան մը դիմել, Աղեքսանդրիոյ գե. տինը՝ փոխարէն գրաւ տալով, և մինչև 5 տարի վճար. ման պայմանաժամ որոշելով 5 առ % տոկոսով :

« Խնդրել Պատ. Բանձնաժողովէն , որ Պօլսոյ ձեռքն հաս Սզգայնոց դիմէ և անոնց կարծիքն ու համամտութիւնը փորձէ . կամ եթէ իւր փորձառութեամբ անգործադրելի նկատէ նաեւ այդ գումարին փոխառութիւնն , որոշակի յայտնէ իւր կարծիքն , և այն ատեն միահամուռ դիմենք ընդհանուր հանգանակութեան , որ երկու Բանձնաժողովոց միանգամայն ընդունելի դատուած եղանակն է , որոյ մանրամասն հանգամանքներն որոշելով՝ տեղեկագրել առ Սզգ. Ժողովն ներկայ ամսոյս մէջ , որ կը փակէ Սզգ. Ժողովոյ ներկայ շրջանըն , որպէս զի քննիչ Բանձնաժողովն , ինչպէս նաեւ միւս Բանձնաժողովն , վարչութեան հետ համախորհուրդերենց ստանձնած պաշտօնը կարելիութեան սահմանին մէջ կատարած ըլլան » :

2 մարտ 1884 .

Բանձնաժողովս ամսոյս 16 ին գումարեալ նստին մէջ քննիչ Բանձնաժողովոյ այդ բանաձեւին գրաւոր պատասխանեց հետեւեալ կերպով .

« Բանձնաժողովս ի նկատ առաւ պարտուց բարձման միջոցներու քննիչ Բանձնաժողովոյ ամսոյս 2 թրւագրեալ բանաձեւն , որով կը խնդրուէր իրմէ Պօլսոյ ձեռնհաս ազգայնոց դիմել և նոցա կարծիքն ու համամտութիւնը փորձել թէ յԱղեքսանդրիա գտնուած գետինը գրաւ դնելով առ այժմ 15,000 ոսկի փոխառութիւն մ'ընել կարելի է , 5 առ % տոկոսով և 5 տարիէն վճարուելու պայմանաւ :

« Եւ կամ , կը յաւելոյր բանաձեւը , Բանձնաժողովս իւր փորձառութեամբ անգործադրելի նկատէ նաեւ այդ գումարին փոխառութիւնն , որոշակի յայտնէ իւր կարծիքն , և այլն :

« Բանձնաժողովս այդ բանաձեւին վրայ խորհելով , տեսաւ թէ այլոց կարծիքն հարցնելէ առաջ , նախ

պէտք էր ինք համոզում ունենար այդ խորհրդոյն գործադրելիութեանը վրայ , որպէս զի ըստ այնմ դիմէր կամ ոչ ձեռնհաս ազգայնոց համամտութիւնը փորձելու :

« Այդ նկատողութեան առջեւ խորհեցաւ որ , որպէս ամեն ձեռնարկի , նոյնպէս և այդ գործին մէջ փնտռելիք կէտն սա էր , թէ այդպիսի փոխառութիւն մը կրնայ իւր նպատակին համապատասխանող օգուտ մը արտադրել :

« Բանձնաժողովս այդ կէտին վրայ լրջօրէն խորհելով՝ բոլոր պարագաներն ուշադրութեան առաւ , բայց դժբաղդաբար միշտ սա համոզումն ունեցաւ , թէ այդ փոխառութիւնն իւր նպատակին համապատասխանող օգուտ կամ արդիւնը չպիտի կրնայ արտադրել , — եթէ երբէք կարելի իսկ ըլլայ 15,000 լիւրա ենթադրական արժէք ունեցող գետին մը նոյնքան փոխառութեան մը իբր գրաւ դրուիլ , որ՝ ըստ մեզ՝ անկարելի է , քանի որ փոխառութիւնը միշտ վաճառականական գործողութիւն մ'է :

« Արդ , քանի որ Բանձնաժողովս այդ համոզումն ունէր , չէր կրնար հակառակ իւր համոզման ուրիշ անձանց համամտութիւնը փորձել , զի չէր յուսար թէ համամիտ գտնուէին այդպիսի փոխառութեան մը , յորմէ օգուտ չկար , և ոչ իսկ փոխատուն կրնար վրտահ ըլլալ ապագային , մանաւանդ թէ որպէս կը պատմեն , ազգային նմանօրինակ ձեռնարկի մը առթիւ եղած փորձերն անյաջող ելած էին :

« Ի վերայ այսր ամենայնի , եթէ քննիչ Բանձնաժողովն այդ փոխառութիւնը պարտուց բարձման օգտակար կը դատէ , և գիտէ այնպիսի միջոց մը կամ լաւ եւս այնպիսի փոխատուներ , որք սոյն գետինը 15,000 լիւրայի իբր գրաւ ընդունին , Բանձնաժողովս ընդդդիմութիւն չընելէ զատ , ուրախ կ'ըլլայ եթէ գործողութիւնն ի գլուխ հանուի :

« Հետեւաբար բացորոշ կերպիւ կը յայտարարեմք թէ Յանձնաժողովս այդ միջոցն ուստի օգտակար և գործադրելի չտեսներ :

« Առ այժմ կ'ըսենք, ըստ որում կը կարծենք թէ Աղեքսանդրիոյ գետինն այն ատեն կրնայ օգտակարապէս գործածուիլ, երբ Ազգն միացեալ ուժով հանգանակութեան արդիւնաւորման դէմ ցարդ ելած արգելքները վերցնելով՝ կամ ուրիշ ճար մը գտնելով և կամ Տէրութեան կողմէն տրուած յանձնարարական թղթերով զինեալ նուիրակներ հանելով՝ հաւաքական գործակցութեամբ մղում տայ գործին, և բաւական նշանաւոր գումար մը հանգանակելով՝ սկսի թեթեւցընել պարտուց ծանրութիւնն :

« Երբ մէկ կողմէն այդ հանգանակութեան գործն սկսի քայլ առնուլ և բաւական գումար մը յառաջ գալ, միւս կողմէն ալ Ազգը կրնայ (Ս. Աթոռոյ) մի (կտրեւոր) ագարակի խնդիրը ձեռք առնուլ, որ Տէրութեան կողմէն 12,000 ռուկի գնահատուած լինելով, ըստ այնմ տուրք կը վճարէ :

.

« Արդ, ամիսներով մեր եզրակացութիւնն, կ'ըսեմք. երբ հանգանակութեան գործադրութեամբ և այդ ագարակի կարգադրութեամբ բաւական գումար մը յառաջ գայ և հետեւաբար պարտուց գումարի քանակութիւնն սկսի նուազիլ, այն ատեն միայն կարելի կը թուի մեզ Աղեքսանդրիոյ գետնի մասին եւս յարմար առթիւ բան մը ընել, և զայս օգտակար կերպիւ գործածել :

« Այս է մեր կարծիքը, զոր հաղորդելէ յետոյ, նորէն կը յայտարարեմք որ քննիչ Յանձնաժողովն ազատ է իւր որոշմանց մէջ, կրնայ այսպէս կամ այնպէս տնօրինել և կամ մեր հրաժարականը պահանջել :

» Յանձնաժողովս միշտ ազգին օգուտը տեսակէտ ունենալով պատրաստ է յօժարակամ յարգել նորա որոշումները :

16 մարտ 1884 .

Ահաւասիկ, վսեմ. Ատենապետ Տէր, Յանձնաժողովոյս պաշտօնին վերաբերեալ գործառնութեանց ամփոփմունքն, զորս՝ ըստ խնդրանաց քննիչ Յանձնաժողովոյդ՝ տեղեկագրելով, թէ և կը յուսանք թէ կըրցանք ի վեր հանել այն պարագայներն, որք արգելք և խոչընդոտ եղած են Յանձնաժողովոյս պաշտօնին անել վիճակին, բայց ստիպուած ենք միւսանգամ եւս շեշտել, թէ ձեռնարկուած հանգանակութեան անյաջողութեան առաջին և հիմնական պատճառն իսպախման առաջին արդիւնաւորման հարցն է (անշուշտ գիտենք յարգել բացառութիւնները), վկայ են առ այս անպատասխանի մնացած մեր բողոքներն և մակնորդը, որպէս պիտի տեսնէք ներփակեալ ցուցակէն, զոր ի վեր անդր յիշեցինք. վկայ են մեր թղթականութիւնը և արձանագրութիւնը, որք — այս վերջիններն — կը պարունակեն Յանձնաժողովոյս 94 նիստերու ատենագրութիւններն, և որք բաց են քննիչ Յանձնաժողովոյդ առջեւ :

Կը հաստատենք թէ կան նաեւ ուրիշ մի քանի պատճառներ. բայց փորձառութեամբ կ'ըսենք թէ ասոնք երկրորդական կը համարուին և չէին կրնար զօրութիւն ունենալ, եթէ իշխան իշխանութեան ղեկին է զինք :

Այս է մեր համոզումն, որ հիմնուած է մեր օտաջած փորձառութեանց վրայ :

Տեղեկագրիս վերջացնելէ առաջ, վսեմ. Ատենապետ Տէր, ներեցէք մեզ գիտել տալ, թէ Յանձնաժողովս քննիչ Յանձնաժողովոյդ կողմէն ցարդ առաջարկուած միջոցներու վրայ իւր կարծիքներն ու տես

սուբիւններն 4 ու կէս տարուան փորձառութեան վրայ հիմնելով յայտնելէ յետոյ, նոցա ընտրութիւնն կամ միւս անգամ փորձն միշտ Յանձնաժողովոյդ տրամադրութեան թողուց, և չէր կրնար ուրիշ կերպ ընել, ըստ որում այդ միջոցներն Յանձնաժողովոյս համար նոր չէին և արդէն իսկ իւր քննութեանց բովէն անցած էին :

Այսուհետեւ եւս եթէ քննիչ Յանձնաժողովդ նոր միջոցներ ունի առաջարկելիք, Յանձնաժողովս միշտ պատրաստ է իւր կարծիքներն ու տեսութիւններն յայտնել, երբ իրմէ պահանջուի. բայց այդքան փորձերէ յետոյ, ստիպուած է այլ եւս ձեռնպահ մնալ նոր միջոցներու և նոր փորձերու ընտրութեան մէջ :

Այսու ամենայնիւ, եթէ քննիչ Յանձնաժողովս յաջողի գտնել և սահմանել, որպէս կը փափաքիմք, այնչափ միջոցներ, որք ցարդ գործածուած միջոցներէ աւելի դիւրութիւն ընծայեն Ս. Աթոռն այդ պարտուց ծանր բռնէն ազատելու, և եթէ Յանձնաժողովս համոզուի այդ նոր միջոցներու գործադրութեան, կը յայտարարէ թէ երբեք չզլանար իւր աշխատութիւնն որպէս ցարդ՝ ի սէր Ազգին և Ս. Երուսաղիմայ, երբ պահանջուի իրմէ :

Մնամբ խորին յարգանքք

Ի դիմաց

Ս. Երուսաղիմայ Պարտ. Բարձմ.

Յանձնաժողովոյ

Ատենադպիր

Ատենապետ

Ա. Խ. ԶՈՒՆԻ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԿԻՒՄՇԵԱՆ

21 Մարտ 1884

Կ. Պոլիս, Ղարաթիա

ՑՈՒՑԱԿ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ

Ս. ԵՐՈՒՍՏՂԻՄԱՅ ՊԱՐՏՈՒՑ ԲԱՐՁՄԱՆ

ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՈՅ

Ե Ի

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆՈՑ ՄԻՋԵԻ

Ի Կ. ՊՈԼԻՍ

Կարգաթիւ	Ղերիւմ Համար	Ընդունուած Համար
1. Մայր Եկեղեցի	29	7
2. Գումգաբուի դուրսը	9	1
3. Կէտիկ փաշա	24	6
4. Եէնի գաբու	20	6
5. Սամաթիա (Ս. Գէորգ)	16	5
6. Նաուլ գաբու	11	1
7. Սամաթիա (Նոր Թաղ)	14	1
8. Բերա	22	12
9. Քաղկեդոն	20	9
10. Պէշկիթաշ	19	6
11. Միջագիւղ	15	—
12. Իւսկիւտար Նոր Թաղ	21	8
13. " Սէլամսըզ	23	4
14. Գուղկունճուգ	18	2
15. Խասգիւղ	18	4
16. Թորգաբու	11	3
17. Գարակէօմարիւք	9	2
18. Էյուլպ (Ս. Եղիա)	12	1
	308	78

Փոխադրելի

Փոխադրեալ	308	78
19. Էյուլ (Ս. Աստուածածին)	14	2
20. Ֆերիգիւղ	18	4
21. Գասըմ փաշա	16	4
22. Գանտիլի	12	1
23. Պէյքօղ	12	—
24. Եէնի գիւղ	14	2
25. Իսթինեա	9	—
26. Բ. Հիսար	17	2
27. Պալաթ-Լօնճա	16	3
28. Գուրուչէճէ	15	2
29. Մաքրիգիւղ	14	4
30. Պոյաճի գիւղ	17	4
31. Պէյիւքտէրէ	27	9
32. Գարթալ	19	4
33. Ղալաթիա	20	6
34. Այ-Եօրկի	11	4
35. Այ-Սթէֆանօս	6	1
36. Ալէմտաղ	9	2
37. Գընալը կղզի	14	3
Գումար	588	135

Ի Գ Ա Ի Ա Ռ Ս

38. Ռոտոսթոյ	14	4
39. Կարին	10	7
40. Տրապիզոն	14	4
41. Երզնկա	8	4
42. Պալքէսիւր	13	6
43. Զմիւռնիա	10	4
44. Ադրիանուպոլիս	7	2

Փոխադրելի

664 166

Փոխադրեալ	664	166
45. Քարբերդ	9	2
46. Սեբաստիա	6	3
47. Շ. ԳարաՏիսար	7	3
48. Ակն	7	1
49. Նիկոմիդիա	9	2
50. Արմաշ	12	3
51. Քղի	3	1
52. Կեսարիա	9	3
53. Եօզկատ	7	3
54. Արապկեր	10	3
55. Եւդոկիա	13	1
56. Բալու	12	3
57. Ամասիա	6	1
58. Չարսանճագ	8	—
59. Մալաթիա	6	3
60. Պուքրէշթ	11	3
61. Իպրայիլ	3	—
62. Բիթէշթ	3	—
63. Կալաց	3	—
64. Ֆօքչան	4	1
65. Թրկոյօզնա	3	—
66. Բօման	3	1
67. Պաքոն	3	—
68. Պօթուշան	3	—
69. Եաշ	3	—
70. Սուչօվա	3	—
71. Պրոսա	16	4
72. Զմէկածագ	7	1
73. Զնքուշ	5	1
74. Ատանա	7	4

Փոխադրելի

865 213

Փոխադրեալ	865	243
75. Եղեախ	6	5
76. Բէօսթէնճէ	6	4
77. Կիւրին	5	2
78. Կամախ	6	2
79. Բաբերդ	5	2
80. Արղնի	4	4
81. Մարաշ	5	2
82. Զէյթուն	4	—
83. Տիվրիկ	5	4
84. Անտիոք	3	4
85. Այնթապ	4	4
86. Հալէպ	4	4
87. Գաղատիա	4	—
88. Բէօթահեա	4	4
89. Մուշ	5	2
90. Հաճին	3	4
91. Սղերդ	5	2
92. Բաղէշ	4	4
93. Վան	4	2
Համագումար	951	244

Հետեւեալ բանաձեւն, ոյր մի վաւերացեալ պատճէնը Պատրիարքարանէ առ Թանձնաժողովս հաղորդուած էր ի գիտութիւն, արժան կը համարինք յաւելուլ աստանօր ի լրումն Տեղեկագրոյս :

Դիւան

Ս. Երեստանյայ պարո. Բաշմ. Թանձնաժողովս

«Նկատելով՝ թէ Ս. Երուսաղեմի պարտուց բարձման Պատ. Թանձնաժողովն խղճի մտօք աշխատած է պարտուց բարձման համար այլ և այլ միջոցներ ձեռք առնուլ, բայց պարագայից բերմամբ նպատակին համապատասխանող արդիւնք ձեռք բերուած չէ.

«Նկատելով՝ թէ Կայսերական Կառավարութեան միջոցաւ հաւաքման եղանակն ցարդ անպատասխանի մնացած է, և հետեւաբար հարկ չհամարելով այդ եղանակն այժմէն քննութեան առնուլ,

«Ազգային ժողովոյ կողմէն կարգեալ Թանձնաժողովն՝ համաձայնութեամբ վարչութեան Գաղաքական ժողովոյ հետ՝ կ'որոշեն Ս. Երուսաղեմի պարտուց բարձման համար այլ եղանակներու վրայ խորհրդակցութեան ձեռնարկել, և այս մասին պարտուց բարձման Պատ. Թանձնաժողովոյ կարծիքն եւս ստանալ :

Ի դիմաց Գաղաքական ժողովոյ

Ս. Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ

Բ. ՀԱԼԱՃԵԱՆ

Մ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Անդամք Թանձնաժողովոյ

ՎԱՀԱՆ Վ. Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՆՈՒՐԵԱՆ

Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Յ. ԱՐՇԱԿ

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

30 դեկտեմբեր 1883.

ԱՄ Բայադիտական գրադ

MAL014255

